

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

СТРАХУВАННЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4 курсу групи 472

заочної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Сойма Роман Васильович _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Попова Любов Василівна _____

*До захисту допущенона засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ травня 2025 р.*

Завідувач кафедри фінансів і кредиту

_____ *проф. Нікіфоров П.О.*

Чернівці – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ ТА РОЛІ СТРАХУВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ	6
1.1. Суть, місце і роль страхування в економіці.....	6
1.2. Функціонування страхового ринку в економічній системі країни	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ В 2022-2024 РОКАХ	21
2.1. Оцінка розвитку страхування в умовах трансформаційних змін та економічних ризиків	21
2.2. Оцінка інвестиційного потенціалу ринку страхування	28
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	36
3.1. Дослідження світового досвіду розвитку системи страхування	36
3.2. Проблеми та шляхи розвитку страхування в умовах трансформаційних процесів	42
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ВСТУП

У сучасній економіці страхування є важливим та необхідним видом діяльності, що забезпечує загальну економічну стабільність, розвиток підприємництва, ефективний захист від численних природних, техногенних та інших ризиків, реалізацію державної соціальної політики тощо.

Світовий досвід показує, що повноцінний розвиток страхового ринку дає помітний імпульс зростанню національної економіки, оскільки страхування життя та пенсійне страхування є ефективними способами трансформації заощаджень населення у довгострокові інвестиції. В сучасних умовах розвитку економіки України потреба громадян та суб'єктів господарювання у захисті своїх майнових інтересів та інтересів працівників від різноманітних ризиків постійно зростає. Держава також зацікавлена у страховому захисті свого майна та підвищення соціально-економічної захищеності громадян України.

Незважаючи на значний потенціал, роль та місце вітчизняного страхування залишається поки що дуже незначними і не відповідає завданням, які стоять перед Україною в умовах євроінтеграції. Великий внесок у дослідження теоретичних основ та особливостей функціонування страхового ринку України зробили такі вчені, як В.П. Бечко [1], Н.М. Внукова, В.І. Грушко, О.О. Гаманкова та В.К. Хлівний [2], В.П. Левченка [3], І.Г. Лук'яненко та В.В. Синельник [4], А.В. Мухіна [5], Є.Т. Прокопчук [6].

Міжнародний досвід використання страхових інструментів у громадському виробництві свідчить про те, що страхування в ринковій економіці є ефективним способом захисту всіх суб'єктів підприємництва та кожного окремого власника, найважливішим фактором стабільності, безперервності та безперебійності процесу відтворення, одним із головних джерел залучення інвестиційного капіталу національної економіки.

У зв'язку з динамічністю розвитку вітчизняного страхового ринку необхідно вести постійний моніторинг його функціонування виявлення закономірностей, проблемних аспектів, змін показників з різних видів страхування, оптимальної кількості страхових компаній, які відповідають вимогам страхувальників. Також необхідно вивчення зв'язків страхового ринку з іншими фінансовими інститутами, у межах яких реалізуються страхові відносини.

Метою роботи є обґрунтування суті, ролі та місця страхування в економічному розвитку держави.

Відповідно до мети сформовано основні завдання дослідження:

- розкрити теоретичну суть, роль та місце страхування в економічному розвитку країни;
- визначити особливості функціонування страхового ринку;
- проаналізувати розвиток системи страхування та ринку зокрема за 2022-2024 роки;
- дослідити інвестиційний потенціал ринку страхування;
- розкрити зарубіжний досвід розвитку страхування у світі;
- окреслити основні проблеми та подальші напрями розвитку страхування та його впливу на розвиток вітчизняної економіки.

Об'єктом дослідження виступає галузь страхування України в цілому.

Предметом дослідження є процеси пов'язані з формуванням та розвитком страхування, його роллю та місцем в розвитку економіки країни.

Методи дослідження: методи системного аналізу, метод порівнянь та аналогій, метод групування, аналізу, вертикальний та горизонтальний методи та метод узагальнення.

Методологічну й теоретичну основу дослідження представлено працями вітчизняних і зарубіжних учених у галузі страхової справи, інвестиційної діяльності, нормативно – правові документи, закони, постанови, офіційні дані Національного банку України.

Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку

використаної літератури. У першому розділі охарактеризовану теоретичні аспекти розвитку страхування та його роль і місце в економічному розвитку країни. У другому розділі проаналізовано основні показники розвитку системи страхування за 2022-2024 роки, досліджено інвестиційний потенціал та значення для розвитку країни. У третьому розділі розкрито світовий досвід розвитку системи страхування та страхових відносин, окреслено основні проблеми та шляхи розвитку страхування в умовах трансформаційних процесів в економіці.

Основні практичні аспекти, які досліджені в роботі можуть бути використані практиками в галузі страхування та молодими дослідниками-науковцями.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ ТА РОЛІ СТРАХУВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ

1.1. Суть, місце і роль страхування в економіці

Економіка, що ефективно функціонує, немислима без вільного і широко розвиненого інституту страхових послуг. Це категорії одного порядку, взаємопов'язані та нероздільні. Усього у країнах із розвиненим страховим ринком налічується понад 200 різних видів страхових послуг.

У зв'язку з безліччю поглядів на страхування як економічну категорію, ще на початку століття відомими економістами було сформульовано велику кількість визначень страхування виходячи з суб'єктивних і об'єктивних передумов. З точки зору суб'єкта, якому страхування відшкодовує збиток, або потреби, що задовольняються ним, найбільш вдалим є визначення німецького вченого Ст.Вагнера. Він вважає, що «страхування є такою господарською установою, яка усуває або пом'якшує шкідливі наслідки окремих, випадкових, непередбачених подій для майна окремої особи шляхом розподілу їх на низку випадків, яким загрожувала однакова небезпека, але насправді не настала» [3, с.125]. За визначенням іншого вченого - Шеффле, «будь-яке майнове та особисте страхування має в найглибшій підставі солідарне поєднання страхувальників для вирівнювання втрат» [5].

У деяких визначеннях страхування, говориться не про шкоду (негативний вплив) і втрати, а потреби (як про нагальну необхідність). Наприклад, існують види страхування, в яких не можна говорити про шкоду (накопичувальне страхування життя). Так, ряд авторів (А. Манес, А. Машнер) розуміє страхування як господарську установу на принципі взаємодопомоги, яке ставить в пріоритет задоволення індивідуальних або колективних потреб шляхом відрази господарської шкоди або попередження зменшення капіталу

внаслідок випадкових, статистично вимірних подій. Бурроу, один із основоположників страхової статистики, під страхуванням розуміє звичайну форму об'єднання, для якої характерні деякі особливості. По-перше, об'єднання має складатися з численних індивідуумів, що наражаються на ризик одного виду і має на меті грошове відшкодування матеріальних збитків, які можуть статися в майбутньому внаслідок несподіваної події. По-друге, - винагорода має виплачуватись тільки з премії, що вноситься членами об'єднання (завдяки цьому страхування відрізняється від благодійності). Однак, на нашу думку, не всяке об'єднання є страхування, мета останнього - пошук коштів для відшкодування збитків, отже відшкодування є найбільш істотною із зазначених особливостей. «До об'єктивних визначень ставляться ті, які мають на увазі не поєднання окремих страхувальників, а поєднання об'єктів. Тут страхування розуміється як взаємозв'язок ризиків з метою вирівнювання. У цих визначеннях одне невідоме – ризик – розглядається через інше – вирівнювання. Тим часом вирівнювання втрат є лише однією з ознак страхування» [7].

Існує група визначень страхування, у яких на першому плані висувається статистична закономірність. Для Шофтена страхування є відшкодування негативного впливу на майно людини через взаємність, організовану за законом статистики. Однак навряд чи наукова організація є основною ознакою страхування, так як ризик (або випадок), що обумовлюється статистичною закономірністю, тим не менш, повинен залишатися непередбачуваним для точного визначення його реалізації в часі і точної кількісної оцінки, інакше відпадає страховий інтерес і потреба у страхуванні.

Академік К.Г. Воблий, аналізуючи вище наведені висловлювання, вважав страхування видом господарської діяльності на основі солідарності і взаємності, що має на меті покриття майбутньої потреби, що викликається настанням випадкової і водночас статистично вловимої події. Такий підхід до визначення страхування є актуальним і донині. У його основу покладено низку ознак: «взаємність та відплатність через асоціацію осіб. Відплатність - суттєва риса страхування, що відрізняє його від благодійності, примусовості тощо» [7].

Страхування може бути лише там, де є асоціація осіб. Мета страхування – відшкодування збитків або майбутніх потреб, суттєво відрізняється від заощадження. Збереження, або накопичення - частина грошових доходів населення, яку люди відкладають для задоволення майбутніх потреб, і які об'єктивно необхідні для забезпечення безперервності процесу споживання та його підвищення. Істотною у страхуванні є та обставина, щоб ці потреби, або втрати, були викликані випадковою подією, а не запланованими витратами на зростання добробуту.

У повторюваності однорідних обставин спостерігається певна закономірність, врахована законом великих чисел: з урахуванням теорії ймовірностей встановлюється можливість настання випадкових обставин. Оцінка ймовірності випадкової події має важливе значення для страхування при визначенні його вартості. Оцінка ризику страхування, потоків страхових внесків та виплат за видами страхування становить основу цього виду діяльності.

З погляду деяких економістів початку століття, страхування - це лотерея з невизначеними тиражами: той, хто постраждав від нещастя, виграв, а хто його уникнув - програв. Але гра - збагачення однієї особи за рахунок іншої завдяки випадковій події. Виходячи з сучасної теорії ігор, страхування можна визначити як гру з нульовою сумою або безпрограшною грою: «по-перше, безліч видів страхування нерівнозначні за сумою страхових внесків та виплат у зв'язку з відмінностями законів розподілу випадкових величин та настання цих подій для кожного виду страхування; по-друге, асоціативна відповідальність однакова для кожного члена асоціації у виплаті внесків відповідно до їх обсягу та часу страхової події» [6,с.189]. Між грою та страхуванням існує більше відмінностей, ніж подібностей. Єдина схожість страхування та гри у тому, що результати їх передбачувані одним і тим самим законом великих чисел.

Страхування життя у всіх його комбінаціях побудовано на принципі безневинної угоди. Під угодою в даному випадку нами розуміється угода двох суб'єктів у вигляді договору страхування про надання страхового захисту

страхувальнику страховиком з одного боку, і про сплату страхових внесків страхувальником з іншого боку. Зобов'язання сторін договору страхування взаємовигідні і перебувають у повній рівновазі (рівність гарантій та відповідальності сторін). З цього юристи визначають страхування як договір.

На думку С.Б. Кисельова, страхування як економічна категорія має низку ключових особливостей. Якщо розглядати страхове покриття як специфічний товар, можна виділити кілька характерних рис. По-перше, цей товар має грошову природу. По-друге, його продаж передбачає формування страхового доходу за рахунок страхових внесків, причому цей дохід підлягає замкнутому перерозподілу виключно серед страхувальників. По-третє, сплата страхових внесків надає страхувальнику лише право на отримання компенсації у разі настання передбачених договором обставин. У зв'язку з цим між моментом укладення договору і настанням страхового випадку існує часовий проміжок, протягом якого страховик володіє значними фінансовими ресурсами.

Безумовно, вказані ознаки справді характеризують страхування. Водночас, на нашу думку, його головною метою та ключовою функцією залишається забезпечення фінансового захисту страхувальників.

Як економічній категорії, «страхуванню притаманні такі ознаки:

1) надзвичайність, що пов'язує страхування із захистом суспільного виробництва;

2) замкнутість, коли розкладка збитків між страхувальниками полягає в тому, що кількість постраждалих завжди менша за кількість застрахованих;

3) відшкодованість збитків, при яких чим більше охоплена страхуванням територія і кількість застрахованих об'єктів, тим ефективніший перерозподіл коштів (з'являється можливість відшкодовувати максимальну шкоду за рахунок мінімальних внесків, що створюють грошовий страховий фонд цільового призначення);

4) наявність страхового ризику та страхового захисту;

5) наявність причинно-наслідкового зв'язку збитку і події, що його викликала;

- 6) розкладка збитків у часі та просторі через асоціацію осіб;
- 7) наявність цільового страхового та запасних (ризикових) фондів;
- 8) наявність спеціалізованих організацій, що надають страховий захист (страховиків)» [4,с.37].

Страховання, як економічна категорія ринкового господарства, відіграє все більш значущу роль, це стосується і системи господарських відносин і зв'язків країни.

Згідно Закону України «Про страхування», «страхування - це правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством» [1].

Об'єктивними умовами, що характеризують основні принципи страхування та є визначальними межами для його поширення, є:

1. Випадковий характер настання небезпеки. Якби було відомо що, де і коли станеться, то потреба у страхуванні не виникала б.

2. Характер дії небезпечної події. Страхування легше організувати там, де є відома рівномірність дії небезпеки у часі та просторі, інакше діяльність страховика була б нестійкою. У період, коли дія небезпеки мізерна, знижується прагнення страхування у зацікавлених осіб, і навпаки, коли воно вкрай інтенсивна, страхування може виявитися безцільним. Ще більш важливою є нерівномірність дії небезпеки у просторі, певної місцевості (наприклад, повені, селі). В організації, страхування за таких умов не буде дотримуватися економічної розкладки збитків (у благополучних районах немає потреби в страхуванні від невластивих їм природних явищ) і небезпека ризиків буде дуже

велика.

3. Доступність небезпечних випадків статистичного (емпіричного) обліку. Для стійкості страхового товариства необхідно визначитися з достатньою точністю внесків, які сплачуватиме страхувальник. Без даних про частину небезпечних випадків на певну масу однорідних явищ, з яким ступенем інтенсивності вони діють і які об'єкти схильні більше або менше, страхування буде не планомірно організованим видом господарської діяльності, а випадковою грою.

Страхування як економічна категорія включає такі елементи: ризикові обставини, ситуація ризику, вартість об'єкта страхування, страхова подія, страхова сума, страховий внесок, страховий випадок, збитки, страхова виплата. Складові елементи процесу страхування (з погляду реалізації страхового ризику) історично склалися і в основному залишаються незмінними. Взаємозв'язок між цими елементами утворює організаційну структуру страхування. Найближче страхування відноситься до заощадження та у більш загальній формі - до фінансів. Загальний зв'язок тут може бути лише у накопиченні. Однак накопичення у заощадженні здійснюються поодинокі. Вони в довільній формі поповнюються і вилучаються, і на момент нещасного випадку накопичень може бути недостатньо для покриття шкоди. У страхуванні платежі окремих учасників приймають суспільний характер: споживання їх у будь-який момент може наступити, або взагалі не наступити. Страхові внески на підставі укладеного договору мають до певної міри примусовий характер через обумовлені зобов'язання та певні права при настанні страхової події. У період терміну дії договору застрахована особа може лише поповнювати страховий фонд. Даний підхід має деякі негативні моменти: по-перше, не всі види страхування підходять під поняття суспільних благ (наприклад, особисте страхування - страхування ренти, страхування капіталу), по-друге, майнове страхування не завжди має справу зі споживчими благами. Нарешті, страхування бореться не тільки з стихійними небезпеками, але також і з небезпеками суспільними, які не викликаючи фізичного блага знижують його

цінність або позбавляють суспільної корисності). Деякі економісти вважали, що страхування має бути поставлене в політекономії як самостійний розділ поруч із вченням про виробництво, обмін, розподіл і споживання. Академік Воблій К.Г. страхування відносив до розподілу: «Страхування як економічна міра захисту цілісності майнового фонду має розглядатися у зв'язку з розподілом», так як людина прагне зберегти свій дохід від випадкових небезпек (як періодичні надходження - дохід, є частиною розподілу). З економічної точки зору страхування здійснює функції перерозподільних відносин, пов'язаних з формуванням страхового фонду за рахунок фіксованих платежів, а також прив'язки до можливого настання страхового випадку, що має ймовірнісний характер настання.

У сучасній системі економічних наук також існують точки зору, що відносять страхування до сфери виробництва, споживання.

Зв'язок страхування з виробництвом - це ризик підприємців та обґрунтування перенесених витрат і витрат зі страхування. Найпоширенішим є включення страхування у споживання. Руйнування матеріальних благ може бути доцільним або без задоволення тієї чи іншої потреби, тому з метою скорочення марного знищення благ організується охоронна діяльність - страхування. У цьому страхування розглядається разом із споживанням.

Віднесення страхування до сфери звернення робить його подібним до категорій фінансів, завдяки повернення коштів, кредиту. Наприклад, ряд дослідників відводять страхуванню проміжне місце між фінансовими та кредитними відносинами. Професор Осадець С.С. визначає страхування «як двосторонні економічні відносини, у яких страхувальник, сплачуючи грошовий внесок, забезпечує собі (чи третій особі) у разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати з боку страховика. Страховик, у свою чергу, утримує певний обсяг відповідальності та для її забезпечення поповнює та ефективно розміщує резерви, вживає превентивні заходи, спрямовані на зменшення ризику, а при потребі перестраховує частину своєї відповідальності»[32,с.166].

Ряд дослідників пропонують віднести страхування до сфери обміну, оскільки воно надає послуги. Однак таке трактування сильно звужує сферу діяльності страхування, так як воно безпосередньо не пов'язане ні з виробництвом, ні з обміном, але частково виконує їх функції.

Страхування пов'язане не тільки зі стихійними небезпеками природи, а й суспільними, які, не викликаючи фізичного руйнування блага, знижують його цінність або позбавляють його суспільної корисності.

Функції страхування та його зміст як економічної категорії органічно взаємопов'язані. Узагальнюючи думку більшості авторів, можна зробити висновок: страхування виконує чотири функції - ризикова, попереджувальна, накопичувальна, контрольна. Зміст ризикової функції виявляється у відшкодуванні шкоди від ризику у вигляді формування цільових страхових фондів і є характерною саме для цієї економічної категорії. В рамках дії цієї функції відбувається знищення благ, організується охоронна діяльність - страхування. При цьому страхування розглядається разом із споживанням.

Місце страхування в системі макроекономічних відносин визначають два основних фактори:

- сама сутність страхування, покликана захищати майнові інтереси фізичних та юридичних осіб, що відповідає цим інтересам, сукупність його галузей та видів страхування.
- масштаби розвитку страхових операцій та відповідно обсяги акумульованих ресурсів та тих, які перерозподіляються.

Вирішальну роль грає поєднання цих факторів, однак є потреба розділити їх. Макроекономіка, як відомо, займається дослідженням глобальних процесів та закономірностей досягнення рівноваги у суспільстві. Її метою є визначення передумов стійкого поступального руху економіки, що передбачає збалансованість факторів виробництва та його результатів, пропозиції та попиту, матеріальних та фінансових потоків. З позиції макроекономіки результати діяльності окремого підприємства не мають принципового значення,

але як тільки зміни в масштабах виробництва стають масовими, вони вже є об'єктом макроекономічного аналізу та регулювання.

У страхуванні спостерігається нерозривний взаємозв'язок макроекономічних та мікроекономічних процесів. Наслідки землетрусу, великої повені, посухи, ураганів – це проблеми загальнодержавні. Порушення діяльності на тривалий термін навіть одного об'єкта національного значення завдає величезної шкоди економіці країни, а відшкодування збитків від таких подій безпосередньо впливає на макроекономічний стан країни. Роль ризикового страхування можна визначити як створення міцного тилу соціально-економічного розвитку суспільства, а страхування постає як одна з передумов економічної безпеки країни.

Розглядаючи страхування як напрямок підприємницької діяльності, слід відзначити ряд особливих умов. Відтворення і можливості покриття збитків страхувальників за їх власний рахунок. Як тип господарської поведінки підприємництво потребує страхування, виправдовує отримання підприємницького прибутку.

Особливі грошові відносини, що виникли у зв'язку з формуванням і використанням страхового фонду, вимагають переоцінки ролі страхування в системі грошових відносин, представляючи його рівноправним елементом моделі "фінанси - кредит - страхування". Однією з ознак, що відрізняють страхування як особливу економічну категорію, є і те, що «страхова організація, відповідаючи загальним вимогам, що висуваються до суб'єкта господарювання в умовах ринку, має проте значну специфіку у формуванні як зобов'язань, так і ресурсів, призначених на їх покриття. Ця специфіка об'єктивно обумовлена, по-перше, самим характером страхових відносин, в основі яких лежить категорія ризику, по-друге, участю страхової організації в кількох видах діяльності (власне страхової, фінансової, інвестиційної), кожна з яких веде до формування як ресурсів, так і зобов'язань» [36,с.253].

Теорія сучасного страхування викладається у світлі поглядів на місце і роль грошових резервних фондів у процесі регулювання суспільного

виробництва. Існування резервних фондів є доведеною необхідністю. Сутність, роль і значення страхування, його організаційні форми обумовлюються економічним ладом суспільства. Теорія, що визначає сутність страхування, його соціальні та економічні функції, дає можливість побудувати прогноз розвитку страхування відповідно до вимог, що пред'являються сучасною практичною діяльністю.

1.2. Функціонування страхового ринку в економічній системі країни

У господарській та фінансовій діяльності компаній, системі життєзабезпечення людини виникає багато причин, що призводять до збитків і втрат. Різні суб'єкти економіки мають свої, цілком конкретні втрати чи зниження доходів. Наприклад, для автомобілів характерні аварії, пов'язані з дорожньо-транспортними пригодами; для будівель – пожежі; для фізичних осіб – різного роду нещасні випадки, захворювання, що призводять до втрати працездатності та зниження заробітку або доходів.

Для відшкодування цих втрат і призначений страховий ринок.

«Страховий ринок – сегмент фінансового ринку, на якому формується попит та пропозиція на страхові послуги та відповідні їм фінансові потоки, якими в тій чи іншій мірі користуються населення і нефінансові компанії, банки та державні органи» [9].

Загальність страхування визначає безпосередній зв'язок страхового ринку з фінансами компаній та населенням, банківською системою та державним бюджетом. Між страховиками та споживачами страхових послуг з'являються стійкі фінансові потоки. «Страховий ринок тісно пов'язаний з валютним ринком та ринком цінних паперів, банківською системою, де страхові організації розміщують страхові резерви та інші інвестиційні ресурси. Проведення страховими організаціями своєї діяльності пов'язано з відрахуваннями до державного та місцевих бюджетів, позабюджетних

державних фондів» [14]. Страховий ринок виконує ряд взаємопов'язаних функцій: компенсаційну, накопичувальну, попереджувальну та інвестиційну.

Компенсаційна функція страхового ринку складається у забезпеченні страхового захисту юридичних та фізичних осіб у формі відшкодування збитків при наступі несприятливих подій, які є об'єктом страхування.

Накопичувальна функція забезпечується страхуванням життя і дозволяє мати зумовлену договором страхову суму. «Банки також здійснюють накопичувальну функцію, але на відміну від страховиків вони виплачують регулярні доходи власникам вкладів у вигляді відсотків, а страховики переважно лише до разові компенсації. Попереджувальна функція страхового ринку безпосередньо не пов'язана із здійсненням страхової діяльності. Вона працює на попередження страхового випадку та зменшення шкоди» [15,с.51]. Страхові компанії заінтересовані в тому, щоб страхові випадки відбувалися як можна менше, оскільки це скорочує страхові виплати, вживають заходів щодо запобігання нещасним випадкам та пом'якшення наслідків стихійних лих (ставити пожежну сигналізацію, регулярно проводити медогляди). Вони знижують вартість страхування.

«Інвестиційна функція страхового ринку реалізується через розміщення тимчасово вільних коштів у цінні папери, депозити банків, нерухомість. З розвитком страхового ринку роль інвестиційної функції зростає» [18,с.52]. Така й світова тенденція, страхові компанії позиціонують себе як інституційних інвесторів, що мобілізують капітал. Протягом усього свого життя люди вступають у велику кількість різних відносин (суспільні, виробничі), які поряд зі сприятливими наслідками супроводжуються відповідними ризиками.

Практично кожна життєва подія людини пов'язані з ризиками, які можуть реалізуватися в трьох напрямках:

- сприятливі наслідки (виправданий ризик);
- відсутність змін (нульовий результат);
- несприятливі наслідки (тягне за собою збитки).

Для прогнозування настання ризикових ситуацій та зниження

несприятливих ризикових наслідків використовується система страхування – це система захисту майнових інтересів суб'єктів страхування. Можна виділяти кілька основних систем страхування:

- обов'язкове страхування. У зв'язку зі змінами Закону України Про страхування, законом вони не передбачені, а визначаються відповідним спеціальним нормативним документом, до прикладу Закон України “Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів”;

- добровільне страхування. Залежно від об'єкту страхування виділяють три галузі страхування: особисте, майнове та страхування відповідальності;

- державне страхування;

- недержавне страхування.

Страхування виступає одним з основних факторів розвитку економіки. «Його роль полягає в створенні умов «продуктивного бізнесу», що стимулюють підприємців проводити більш активну політику впровадження інновацій, захищаючи їхню діяльність від несприятливих наслідки інноваційних ризиків. Зростає підприємницька мотивація до розробки нових ідей, що дозволяє певною мірою йти на ризик, оскільки забезпечує захист від збитків при настанні страхового випадку» [28,с.88].

Кількість застрахованих осіб та страхових випадків безпосередньо впливає на дохід страхових компаній. Вони зацікаві у зниженні частоти страхових випадків, що в результаті позначається на їх прибутку та зміцненні економіки в цілому.

«Стосовно фінансової системи країни, роль страхових компанії полягає в наступному:

- є платником податків, спрямовуючи грошові кошти до бюджетної системи держави;

- ресурси ринкових суб'єктів спрямовуються на страхування, у разі покриття непередбачених витрат;

- накопичені, зайві ресурси резервуються для створення системи

майбутніх накопичень, що інвестуються найбільш вигідним чином, що зміцнює фінансову систему держави та економіку загалом» [36].

«Страховий ринок - особлива соціально-економічна структура, певна сфера економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формується її пропозиція та попит. Об'єктивна основа розвитку страхового ринку полягає в необхідності забезпечення безперервності відтворювального процесу шляхом надання грошової допомоги потерпілим у разі непередбачених несприятливих обставин» [38,с.189].

Страховий ринок можна розглядати як форму організації грошових відносин з формування та розподілу страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства, і як сукупність страхових організацій, які беруть участь у наданні відповідних послуг.

Особливостями існування страхового ринку є:

- наявність специфічного товару - страхової послуги;
- наявність подвійного ризику - страхового ризику та ризику підприємницької діяльності.

Обов'язковою умовою існування страхового ринку є наявність суспільної потреби в страхових послугах, а також страховиків, здатних задовольнити ці потреби. проявляються інші економічні відносини, переплітаються особисті, групові, колективні інтереси.

Страхова компанія (страховик) - певна громадська форма функціонування страхового фонду, вона являє собою відокремлену соціально-економічну структуру, що надає страховий захист і здійснює укладання договорів страхування та їх обслуговування «Страхової компанії властиво техніко-організаційне єдність і разом з тим відокремленість її ресурсів. Страховик функціонує в економічній системі в якості самостійного господарюючого суб'єкта, вбудованого в певну систему виробничих відносин, засновуючи свої відносини з іншими страховиками на основі співстрахування і перестрахування Страховий ринок передбачає самостійність суб'єктів ринкових відносин,

їхрівноправне партнерство у купівлі-продажу страхових послуг, розвинену систему горизонтальних та вертикальних зв'язків» [39].

Один з основних принципів ринкових відносин полягає в тому, що вільна гра попиту та пропозиції стимулює появу таких страхових послуг, які необхідні потенційному страхувальнику. Свобода ціноутворення, виражена в тарифних ставках на ті чи інші страхові послуги, створює умови для конкуренції між страховиками. На успіх компанії також впливає її внутрішній потенціал, спонукання співробітників до постійного пошуку нових потенційних клієнтів, вдосконалення форм і методів планування страхової діяльності.

Поряд з цим у центрі уваги страховика постійно знаходиться «кон'юнктура страхового ринку, що характеризується співвідношенням попиту та пропозиції на страхові послуги, динамікою цінової та нецінової конкуренції, загальною політикою страхових компаній-конкурентів, відзначається вплив держави на регулювання ринкових відносин у галузі страхування. З урахуванням отриманої інформації складається кон'юнктурний прогноз, в якому дається розгорнута картина ймовірного майбутнього страхової компанії: визначення можливостей, якими слід скористатися, і потенційних небезпек, яких слід уникнути» [33,с.28].

Соціально-економічні процеси, пов'язані зі становленням ринкової економіки, створюють реальну основу для прискореного формування страхового ринку.

Реформування страхової справи, висунення жорсткіших умов до страхових організацій, конкуренція з-поміж них загалом позитивно позначаються розвитку страхування, викликають появу нових видів страхового захисту. Разом з тим, що склалася на даний момент структура страхових послуг не повною мірою відповідає потребам розвитку національної економіки та підтримки життєвого рівня населення в силу загального неблагополучного стану економіки. Однією з найважливіших ознак страхування є страховий захист.

У теорії страхування вона розглядається як «економічна категорія, що

відображає сукупність розподільних і перерозподільних відносин, пов'язаних з подоланням або відшкодуванням втрат, завданих суспільному виробництву і життєвому рівню населення надзвичайними подіями, що тягне за собою об'єктивну необхідність форми суспільства. Під страховим захистом, також слід розуміти зняття страхового ризику на тривалий (обумовлений у договорі) термін» [34,с.31].

Страховий захист - товар особливого роду, як по суті, так і за своїм соціально-економічним значенням. Страховий захист пов'язаний з категорією випадку і з ризикованим характером суспільного виробництва, які породжують відносини, викликані необхідністю відшкодування завданих збитків.

Найбільш специфічним для цієї економічної категорії, є ознака надзвичайності, яка відбиває, з одного боку, наявність певного ризику, тобто можливості настання страхового випадку та його руйнівних наслідків, з другого - об'єктивну необхідність відшкодування завданих надзвичайних збитків, тобто захисних заходів від наслідків випадкових подій. Економічна категорія страхування втілюється в страховому фонді, що представляє собою сукупність різних натуральних цільових страхових запасів і грошових страхових фондів для здійснення необхідних захисних заходів.

«Одним із перерозподільних способів формування страхового фонду є метод страхування, при якому страховий фонд створюється за допомогою фіксованих грошових внесків учасників страхування і використовується за цільовим призначенням і лише серед платників внесків» [41].

Специфічним товаром страхового ринку є реалізація страхового захисту – послуга, що надається страховими товариствами. Поняття страхового захисту та страхової послуги тісно взаємопов'язані. «Страхові компанії та їх сукупна страхова діяльність є необхідною частиною будь-якої економічної системи. Її важливість полягає в наданні можливостей зниження фінансових та інших ризиків у разі ризикової ситуації» [14]. Послуги страхування стимулюють мале та середнє підприємництво, розвиток інноваційної діяльності. Все це позначається на розширенні економічного потенціалу країни.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ В 2022-2024 РОКАХ

2.1. Оцінка розвитку страхування в умовах трансформаційних змін та економічних ризиків

У сучасних умовах страхування виконує важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності та соціального захисту. Його розвиток визначається рядом економічних, технологічних, соціальних і нормативно-правових факторів. Оцінка сучасного стану та тенденцій розвитку страхового ринку включає такі ключові аспекти:

1. Зростання ролі страхування в економіці. Страхування стає важливим елементом системи управління ризиками. В умовах економічної нестабільності, глобальних криз, природних катастроф та епідемій зростає попит на страхові послуги. Обсяг страхових премій у світі демонструє поступове зростання, що свідчить про посилення довіри до цього інституту.

2. Діджиталізація. Цифрові технології суттєво змінюють характер надання страхових послуг. Поширюються електронні поліси; онлайн-страхування; мобільні застосунки для управління договорами.

Страхові компанії впроваджують Big Data, штучний інтелект, блокчейн для аналізу ризиків, підвищення ефективності та боротьби з шахрайством.

3. Зміна структури попиту. Сучасні споживачі віддають перевагу страхуванню, яке забезпечує захист життя, здоров'я, майна та відповідальності. Зростає популярність добровільного медичного страхування; пенсійного страхування; страхування відповідальності.

5. Посилення ролі державного регулювання. Держава посилює регулювання страхового ринку через удосконалення законодавства; посилення нагляду за діяльністю страховиків; впровадження нових вимог до

платоспроможності, ліцензування, звітності; інтеграцію в міжнародні правові рамки страхування.

Ринок страхових послуг залишається одним із найбільш капіталізованих серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній (далі – СК) станом на кінець 2024 року склала 65.

«Протягом року з ринку вийшли 36 компаній, з яких 34 працювали у сегменті ризикового страхування. Це сприяло подальшій концентрації ринку: частка п’яти найбільших ризикових страховиків за обсягом премій зросла з 39% до 42%, а ТОП-10 — з 65% до 71%. Станом на 1 квітня 2025 року на страховому ринку України працювало 53 страховики nonlife (було 54), 10 life-страховиків (кількість не змінилася), один страховик зі спеціальним статусом, 43 страхових брокери (кількість не змінилася)» [22].

Страховий ринок України сильно залежить від економічної ситуації в країні, змін у регуляторній політиці, що має своє відображення і на показниках його розвитку. Основні показники функціонування ринку в розрізі валових страхових премій та виплат, активів страховиків та сформованих резервів, а також особливості законодавства представлені далі. Валові страхові премії у 2024 р. становили 53,1 млрд.грн. (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка валових страхових премій та виплат за 2021-2024 роки

Назва показника	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютний приріст, +/- 2024 рік/2021 рік	Відносний приріст, % 2024 рік/2021 рік
Валові страхові премії, млрд.грн.	48,9	39,6	47,02	53,1	4,2	8,6
Валові страхові виплати, млрд.грн.	17,0	13,0	16,9	20,4	3,4	20,0
Рівень страхових виплат,%	26,5	33,0	35,9	38,4	11,9	44,9

Основні показники розвитку ринку мають таку тенденцію:

1. Валові страхові премії: після падіння в 2022 році (до 39,6 млрд грн), ринок поступово відновився, досягнувши 53,1 млрд грн у 2024 році. Абсолютний приріст за 4 роки склав +4,2 млрд грн, або +8,6% — свідчить про поступове пожвавлення ринку.

2. Валові страхові виплати: схожа динаміка: зниження у 2022 році, подальше зростання до 20,4 млрд грн у 2024. Абсолютне зростання +3,4 млрд грн, або +20%, що вказує на зростання обсягів відшкодування збитків.

3. Рівень страхових виплат: різко зріс з 26,5% у 2021 до 38,4% у 2024, що є підвищенням на 11,9 в.п. або на 44,9%. Це свідчить про зростання лояльності страхових компаній до клієнтів, а також про можливе підвищення частоти страхових випадків.

У 2024 році «валові страхові премії зросли на 15% до 53,1 млрд грн, у т.ч. страхування життя 5,7 млрд грн, ризикове страхування 47,4 млрд грн. Чистий фінансовий результат страховиків України у 2024 році зріс з 2,44 млрд грн до 3,95 млрд грн. Страхові виплати зросли до 20,4 млрд грн, у т.ч. страхування життя 1,4 млрд грн виплат, виплати з ризикового страхування 19 млрд грн.»[31]. Наочно динаміку основних показників розвитку страхового ринку зображено на рис.2.1.

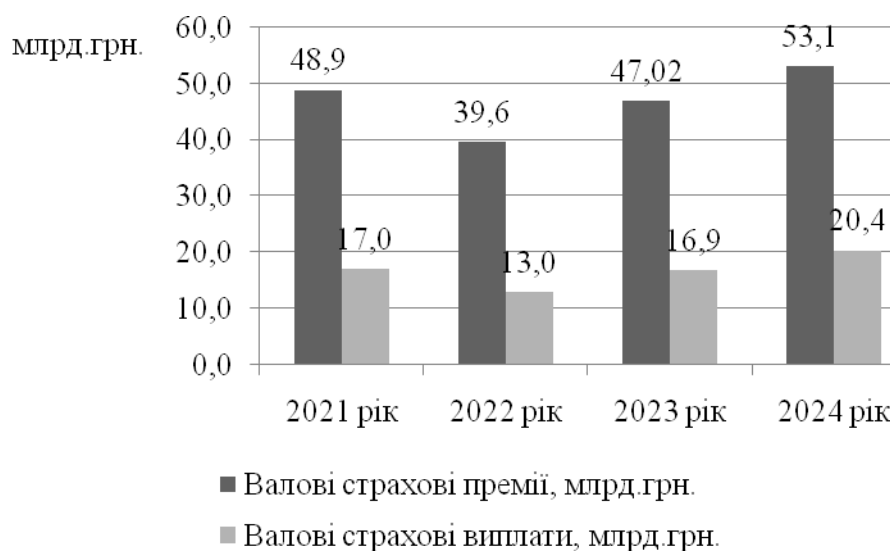

Рис. 2.1. Динаміка валових страхових премій та виплат на страховому ринку за 2021-2024 роки

Згідно зі статистичними даними, рівень проникнення страхування (розраховується як відношення страхових премій до ВВП) на 2024 рік становив 0,069%, у порівнянні з 0,72% роком раніше, що свідчить про тенденцію до зниження і про те, що страхування у ВВП має мізерну частку і відповідно роль страхування в розвитку економіки зараз незначна, попри те, що абсолютні значення зростають (рис.2.2).

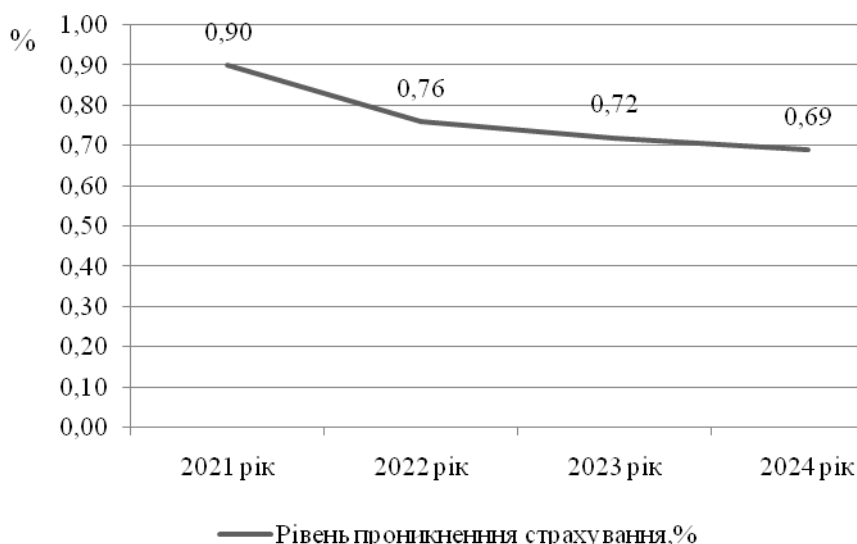

Рис.2.2. Рівень проникнення страхування за 2021-2024 роки

Слід також відмітити, що «виплати зросли в обох сегментах до 20,4 млрд грн: у ризиковому — на 10% квартал до кварталу та на 19% у річному вимірі, у страхуванні життя — на 19% та 25% відповідно. Рівень виплат зростав у обох випадках. У транспортному страхуванні премії зросли за КАСКО на 3% та ОСЦПВ на 14%. Водночас "Зелена картка" продовжила скорочення — на 10% квартал до кварталу. У сегменті особистого страхування позитивну динаміку продемонструвало лише страхування життя (+17%), тоді як премії за страхуванням здоров'я зменшилися на 12%, а за асистансом — на 34%. Серед інших продуктів найбільше зросли премії зі страхування відповідальності (+17%) та вантажів і багажу (+14%)» [31].

Розглянемо динаміку страхових платежів та виплат за класами страхування за 2024 рік (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка страхових платежів та виплат за класами страхування за 2024 рік

млрд.грн.

Показник	Сума валових премій	Сума валових виплат
КАСКО	13,3	6,3
ОСЦПВ	10,6	4,7
Страхування здоров'я	8,9	4,7
Страхування життя	5,7	1,5
Зелена картка	5,5	2,2
Страхування майна та вогневих ризиків	3,1	0,6
Відповідальність	2,1	0,2
Вантажі та багаж	1,7	0,2
Асистанс (страхування туристів)	1,1	0,3
Фінансові ризиків	1,1	0,2

У транспортному страхуванні премії зросли за КАСКО на 3% та ОСЦПВ на 14%. Водночас "Зелена картка" продовжила скорочення — на 10% квартал до кварталу. У сегменті особистого страхування позитивну динаміку продемонструвало лише страхування життя (+17%), тоді як премії за страхуванням здоров'я зменшилися на 12%, а за асистансом — на 34%. Серед інших продуктів найбільше зросли премії зі страхування відповідальності (+17%) та вантажів і багажу (+14%). Основним каналом продажу залишалася агентська мережа, хоча за окремими продуктами суттєвими були також банкострахування, прямі продажі та брокери. У 2024 році частка основних видів страхування (автотранспортне та медичне страхування) сягнула 72%.

Щодо структури страхових послуг у 2023 році, то страховики зібрали такі обсяги страхових премій:

- 1) ОСЦПВ – 8,54 млрд грн,
- 2) "Зелена картка" – 4,99 млрд грн,
- 3) накопичувальне страхування життя – 3,94 млрд грн,

- 4) банківське страхування життя – 987 млн грн,
- 5) страхування від нещасних випадків – 1,4 млрд грн,
- 6) добровільне медичне страхування (ДМС) – 5,7 млрд грн,
- 7) КАСКО – 10,9 млрд грн,
- 8) страхування вантажів – 1,3 млрд грн,
- 9) вогневе страхування – 1,2 млрд грн,
- 10) страхування майнових ризиків – 2,4 млрд грн,
- 11) страхування туристів – 873 млн грн,
- 12) обов'язкове авіаційне страхування – 602 млн грн,
- 13) страхування ядерних ризиків – 152,8 млн грн,
- 14) фінансові ризики – понад 1 млрд грн.

Упродовж 2024 року на страховому ринку спостерігається посилення концентрації бізнесу. За підсумками 12 місяців частка валових страхових премій (як зі страхування життя, так і з ризикового страхування) розподілилася таким чином:

- на три провідні страхові компанії припадало майже 25% загального обсягу премій,
- п'ять лідерів ринку сформували 37,3%,
- десять найбільших компаній забезпечили 63,8% всіх зібраних премій.

Щодо ризикового страхування, структура розподілу премій ще більш концентрована:

- три найбільші компанії охоплюють приблизно 27% ринку;
- п'ять – близько 42%;
- десять – 71% від загальної суми премій у сегменті non-life страхування.

У сегменті страхування життя частка однієї провідної компанії становить 48,8% всіх валових премій на ринку (страхова компанія Метлайф).

Динаміка валових страхових премій за основними класами страхування відображена на рис.2.3

Рис.2.3. Динаміка валових страхових премій за основними класами страхування, млн.грн.

Найбільші обсяги страхових премій традиційно зосереджені в автомобільних видах страхування — КАСКО, ОСЦПВ та "Зелена картка", які залишаються лідерами серед ризикових видів страхування.

Попри складні умови (війна, економічна нестабільність), страховий ринок України демонструє ознаки відновлення та адаптації. Зростання рівня виплат може свідчити як про покращення виконання зобов'язань страховиками, так і про зростання частки застрахованих подій. Подальший розвиток потребує посилення довіри до галузі, впровадження цифрових інновацій та підвищення культури страхування серед населення.

Поряд з оглядом розвитку вітчизняного страхового ринку розглянемо інвестиційний потенціал ринку страхування в сучасних умовах, дослідивши активи та резерви, структуру інвестиційного портфеля та рейтинг страхових компаній за інвестиційними можливостями.

2.2. Оцінка інвестиційного потенціалу ринку страхування

Інвестиційна діяльність вітчизняних страхових компаній має незначний вплив на фінансові результати самих страховиків та на ринок в цілому. Це пояснюється кількома основними причинами.

По-перше, негативний вплив на розвиток інвестиційної діяльності страховиків чинить недостатня капіталізація українського страхового ринку. «Обсяг ресурсів, що акумулюються вітчизняними страховими компаніями, зовсім невеликий, оскільки невелика фінансова потужність самих страховиків і обсяги їхніх операцій» [27]. За даними Національного банку України, обсяг зібраних страхових премій за 2024 рік склав 53,1 млрд. грн., що більше ніж у 2021 році на 4,2 млрд.грн.(рис.2.4).

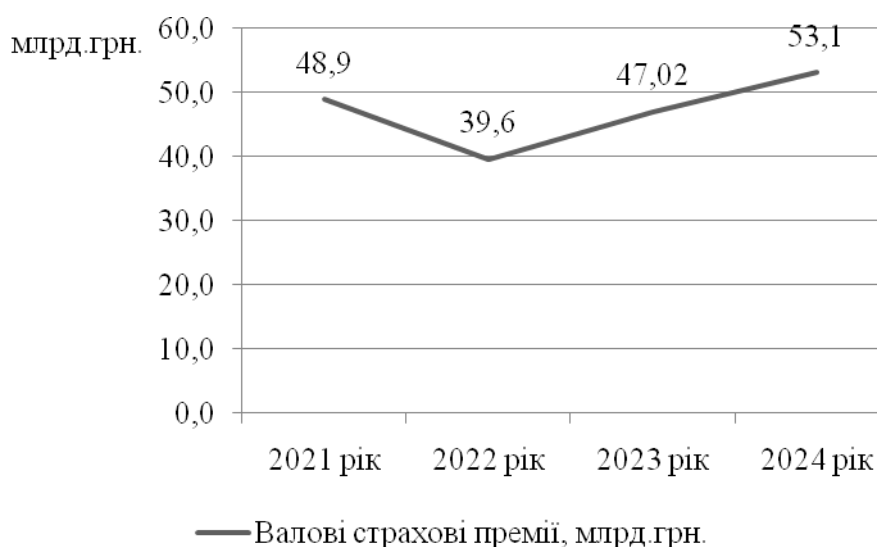

Рис. 2.4. Динаміка валових страхових премій

Незважаючи на позитивну динаміку зростання обсягів страхування, збільшення страхових премій не можна вважати істотним, якщо враховувати інфляцію хоча в умовах війни ринок зумів повернутись до довоєнних позицій. При цьому загалом збільшення темпів та обсягів надходжень страхових премій забезпечено насамперед розвитком автотранспортного страхування, частка якого склала біля 60%. Водночас очевидні кризові явища, що відбуваються в економіці загалом, не оминули стороною і страховий ринок.

Слід особливо зазначити, що протягом останніх років частка сукупних страхових премій у ВВП України залишається вкрай низькою: у 2021 році частка склала 0,9%, у 2024 році 0,69%, що демонструє рис.2.2. Слід відмітити, що частка страхових премій у ВВП У 2019 році була 1,3% і поступова знижується, тоді як у групі передових розвинених країн частка премій у ВВП варіюється від 8 до 14% [27]. При цьому обсяг ВВП є основним показником рівня розвитку економіки. Частка в ньому будь-якої галузі свідчить, насамперед, про її значущість і вплив на економічні процеси. Низька частка страхових надходжень в обсязі ВВП свідчить про повільний розвиток галузі і відповідно про незначний його вплив на економіку країни. Водночас, згідно зі Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року цільове значення індикатора – не менше 2% ВВП. Поряд з цим дослідимо динаміку обсягів сформованих активів та резервів вітчизняних страхових компаній (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка сформованих активів та резервів на страховому ринку України

млн.грн.

Назва показника	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+/-) звітного періоду до	
				2022 року	2023 року
Обсяг сформованих страхових резервів, млн.грн. в т.ч.	41000,6	46781,0	36653,0	-4347,6	-10128,0
резерви зі страхування життя	16434,2	18015,2	12211,9	-4222,3	-5803,3
Активи страховиків	70298,3	74335,0	72818,9	2520,6	-1516,1
Активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування" для представлення коштів страхових резервів	54145,6	56292,0	0	-	-
Прийняті активи для розрахунку регулятивного капіталу (з 2024 року)	0	0	65623,3	-	-

В цілому у 2024 році активи страхових компаній склали 72818,9 млн.грн. і зросли в порівнянні з 2022 роком на 2520,6 млн.грн., а порівняно з 2023 роком зменшились на 1516,1 млн.грн. Зросли також і активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування" для представлення коштів страхових резервів з 54145,6 млн.грн. у 2022 році до 56292 млн.грн. у 2023 році. У 2024 році у зв'язку з прийняттям нового Закону України Про страхування компанії формували прийняті активи для розрахунку регулятивного капіталу, який склав 65623,3 млн.грн.

Сформовані страхові (технічні) резерви у 2024 році склали 36653,0 млн.грн. і зменшились порівнянно з 2022 і 2023 роками на 4347,6 млн.грн. і 10128,0 млн.грн. відповідно. Резерви зі страхування життя також зменшились з 16434,2 млн. грн. у 2022 році до 12211,9 млн.грн. у 2024 році.

Для нарощення інвестиційного потенціалу ринку важливим є збільшення резервів, особливо зі страхування життя, адже вони можуть бути вкладені на довгострокову перспективу.

Наочно динаміку активів та сформованих резервів зображено на рис. 2.5.

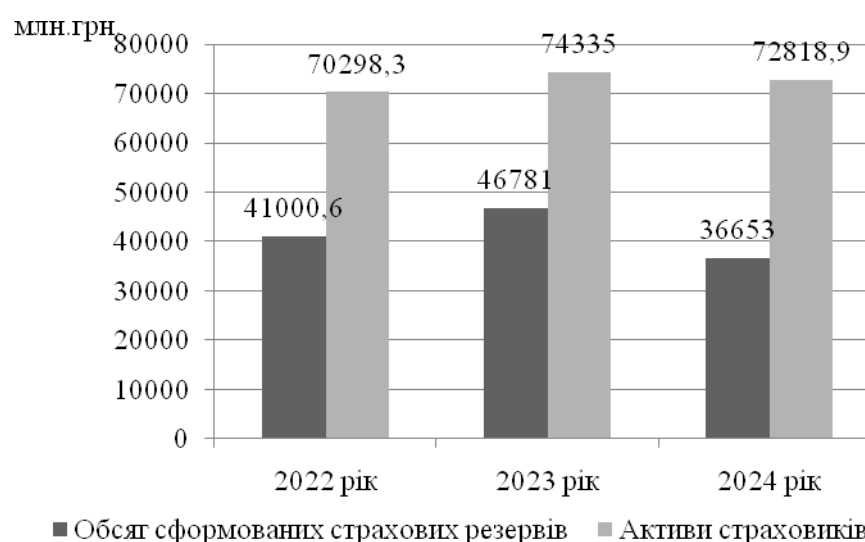

Рис.2.5. Динаміка сформованих активів та резервів на страховому ринку

Таким чином, з погляду інвестиційних можливостей ринок володіє незначними фінансовими ресурсами, але позитивним є поступове зростання фінансових ресурсів в сучасних умовах, якщо розрахувати суму активів та

резервів, яка припадає на одну страхову компанію. Сума активів на одну компанію у 2024 році склала 1120,3 млн.грн., у 2023 році – 736,0 млн.грн. Така ж ситуація щодо страхових резервів: у 2024 році на одну страхову компанію припадало 563,9 млн.грн., а в 2023 році – 463,2 млн.грн.

Розглянемо структуру прийнятих активів на покриття резервів страхових компаній на рис. 2.3. за 2024 рік взято активи для розрахунку регулятивного капіталу. Як бачимо у структурі інвестицій переважають державні цінні папери та банківські депозити. Частка депозитів поступово зростала з 27% у 2022 році до 33% у 2024 році. Вкладення в державні цінні папери теж зростали: у 2022 році 30% до 34% у 2024 році. Дещо зменшилась частка вкладень у нерухоме майно, залишки коштів в М(Т)СБУ та вимоги до перестраховиків.

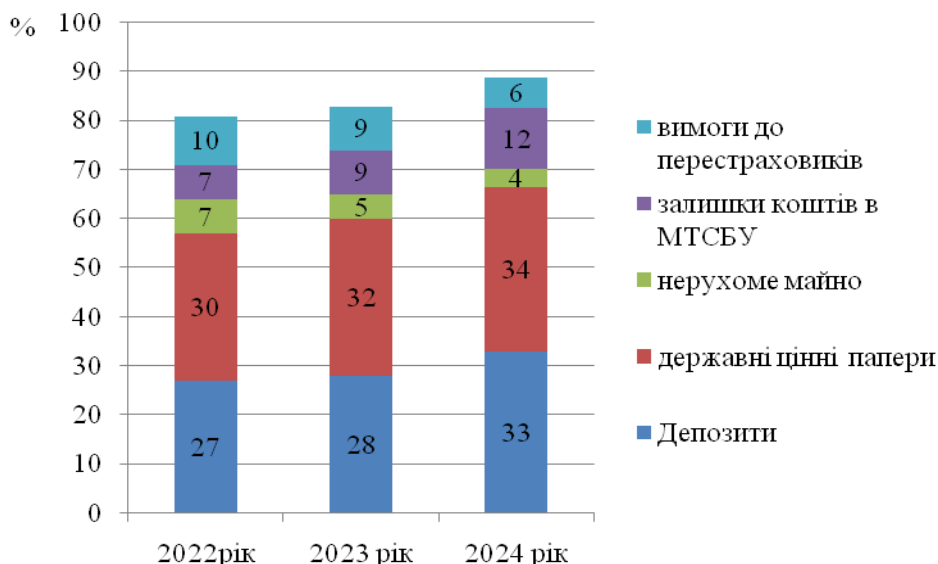

Рис.2.6. Структура прийнятих активів на покриття резервів та розрахунку регулятивного капіталу (2024 рік)

Поряд з цим розглянемо структуру активів компаній зі страхування життя та ризикових страхових компаній. Найбільшу частку в структурі активів компаній зі страхування життя протягом останніх 3 років займали поточні інвестиції, частка яких у 2024 році склала 42% (рис. 2.4). Зменшилась частка вкладень в довгострокові інвестиції: з 31% у 2022 році до 24% у 2024 році.

Значно зросла частка грошових коштів в активах компаній: з 21% у 2022

році до 32% у 2024 році. Як бачимо у роки повномасштабного вторгнення значно зменшились вкладення в довгострокові інвестиції, а, натомість, зросли грошові кошти.

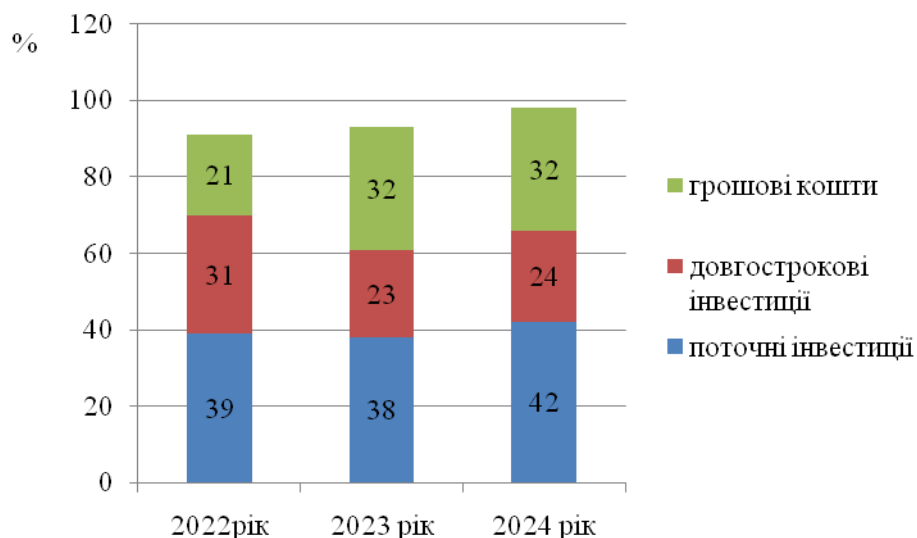

Рис. 2.4. Структура активів компаній зі страхування життя

Аналогічно розглянемо структуру активів ризикових страхових компаній на рис. 2.5. В структурі активів ризикових страхових компаній найбільшу частку протягом років займали поточні інвестиції і грошові кошти. Поточні інвестиції у 2022 році склали 19% і демонструють тенденцію до зростання – 25% у 2024 році. Грошові кошти у 2022 році склали 22%, а в 2023-2024 роках 17%.

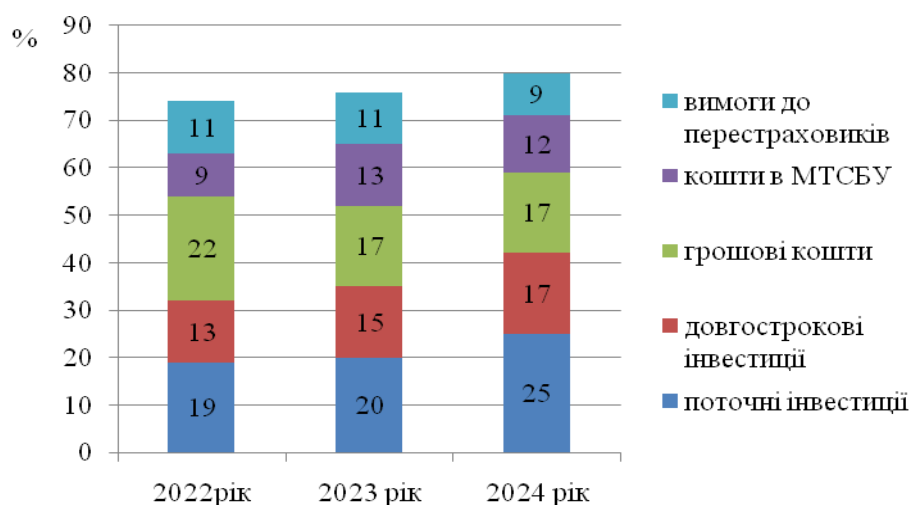

Рис. 2.5. Структура активів ризикових страхових компаній

Довгострокові інвестиції склали у 2024 році 17 %, порівняно з попередніми роками збільшились на 2%.

Високий рівень ризиковості в умовах війни, нестабільний розвиток фінансового ринку, проблеми економічного розвитку країни, нестабільний валютний курс гальмують розвиток довгострокових інвестиційних вкладень, яких найбільше потребує економіка країни. Тому, виходячи з рисунків, бачимо, що страховики надають перевагу короткостроковим інвестиційним вкладенням.

«Доходи українських ризикових страховиків за облігаціями за рік склали 2,4 млрд грн, доходи від депозитів 2,77 млрд грн. Лайфові страховики отримали 1,36 млрд грн доходів за облігаціями та більше 1 млрд грн за депозитними вкладками» [27]. Згідно річного звіту погіршилися коефіцієнти збитковості та ефективності діяльності ризикових страховиків, але завдяки інвестиційним доходам страховики були прибутковими.

Інвестиційний потенціал страхового ринку - це здатність ринку реалізувати можливості, що містяться в інвестиційних ресурсах, при дотриманні принципів диверсифікації, ліквідності, прибутковості, зворотності. Ключовими інвесторами на ринку страхування завжди розглядалися лайфові страхові компанії, тому розглянемо структуру активів ТОП-5 страхових компаній зі страхування життя за 2024 рік за напрямками вкладень (табл.2.2).

Лідером на ринку страхування життя є СК Метлайф, обсяг активів якої за 2024 рік склав 10146,1 млн.грн., що більше ніж у 2023 році на 22,7%. В структурі активів за 2024 рік переважають грошові кошти та їх еквіваленти, далі йдуть довгострокові фінансові інвестиції в сумі 674,5 млн.грн.

Найбільша сума довгострокових фінансових інвестицій за СК Граве Україна Страхування життя на суму 1635,9 млн.грн., а поточні інвестиції склали 2167,8 млн.грн. Найбільша сума поточних фінансових інвестицій була здійснена також СК Граве. Страхові компанії РЗУ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ та УНІКА ЖИТТЯ у 2024 році також надали перевагу поточним фінансовим інвестиціям [29].

Таблиця 2.4

Структура активів ТОП-5 страхових компаній зі страхування життя за
2024 рік

№	Назва компанії	Активи на 31.12.2024 р., млн. грн., в т.ч.	довгострокові фінансові інвестиції	поточні фінансові інвестиції	їх гроші та еквіваленти	Активи на 31.12.2023 р., тис. грн.	Зміна, 2024/2023 %
1	МЕТЛАЙФ	10146,1	674,5	601,1	7923,0	8270,0	22,7
2	ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	5165,0	1635,9	2167,8	1228,8	4968,5	4,0
3	RZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	2726,1	100,4	2092,1	451,9	2285,4	19,3
4	УНІКА ЖИТТЯ	1606,3	427,3	1157,8	8,6	1430,3	12,3
5	КД-ЖИТТЯ	600,1	239,0	262,1	28,3	508,9	17,9

Поряд з цим розглянемо структуру активів нон-лайфових страхових компаній ТОП-5 ризикових страхових компаній за 2024 рік (табл.2.5).

Лідером на ринку ризикового страхування за обсягом активів є страхова компанія ARX з сумою 5220,1 млн.грн.

Таблиця 2.5

Структура активів ТОП-5 ризикових страхових компаній за 2024 рік

№	Назва компанії	Активи на 31.12.2024р., млн. грн., в т.ч.	довгострокові фінансові інвестиції	поточні фінансові інвестиції	їх гроші та еквіваленти	Інші активи
1	ARX	5220,1	1005,7	1916,0	817,5	1401,9
2	УНІКА	4414,4	387,7	2671,8	122,9	1181,3
3	ТАС СГ	4093,5	1103,0	938,8	109,8	1725,9
4	ІНГО	3404,4	395,2	1518,7	190,5	1052,4
5	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	3015,1	38,5	294,8	1157,4	1416,9

Найбільшими у 2024 році були поточні фінансові інвестиції – 1916,0

млн.грн., довгострокові фінансові інвестиції дещо менші – 1005,7 млн.грн. Такі компанії ТОП-5 як Уніка, Інго, АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ протягом 2024 року надавали перевагу поточним фінансовим інвестиціям, тоді як СГ ТАС – довгостроковим фінансовим інвестиціям, сума яких склала 1103,0 млн.грн.

Таким чином, виходячи з показників розвитку ринку в цілому бачимо, що ринок у 2024 році зріс. Показник страхових премій перевищив довоєнний рівень. Активи та резерви страхових компаній попри зменшення кількості страховиків демонструють ріст, що показує фінансову стійкість ринку до ризиків. Значно помінялась структура вкладень в бік короткострокових вкладень, що зумовлено складними фінансово-економічними умовами розвитку економіки.

Таким чином, страховий ринок стикається з низкою проблем: низька страхова культура населення; обмежена довіра до страхових компаній; зростання ризиків у зв'язку з війною; нестача капіталу та інвестицій; повільна імплементація європейських стандартів, таких як Solvency II.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Дослідження світового досіду розвитку системи страхування

Сфера страхування є однією з найбільш інтегрованих галузей економіки на світовому рівні. Розвиток міжнародних ринкових відносин та поступова інтеграція національних ринків страхування на глобальні ринки є природним процесом, що забезпечує нейтралізацію ризиків на світовому рівні. З розвитком ринкової економіки збільшуються обсяги ризиків втрати майна, доходів чи заподіяння шкоди іншим майновим інтересам суб'єктів, що в свою чергу породжує попит на послуги страхування.

«Страхові ринки розвинених країн вже пройшли період екстенсивного зростання та їх розвиток за рахунок перевищення попиту на страхові послуги над пропозицією, що загалом є неможливе. На відміну від ринків розвинених країн, страхові ринки країн, що розвиваються, до яких належить і Україна, перебувають ще на стадії формування. У цих країнах виконуються повною мірою функції страхування, що обумовлено не лише рівнем платоспроможного попиту на страхові послуги, так і обмеженням прав власності, наявністю недобросовісних власників, недостатньо розвиненою системою державного регулювання національних страхових ринків таких країн, відсутністю дійових економічних стимулів розвитку страхової діяльності» [7].

Слід зазначити, що для країн, що розвиваються загальною та об'єктивною є тенденція випереджальних темпів надходжень страхових платежів у порівнянні з темпами страхових виплат. Основні підходи до страхування у зарубіжних країнах зводяться до його важливої ролі в різних сферах виробництва та фінансово-кредитної системи. Розглянемо загалом досвід організації та особливості страхових ринків зарубіжних країн на прикладі

окремих країн.

«Структура польського страхового ринку відрізняється від структури вітчизняного кількістю компаній, співвідношенням компаній зі страхування життя та загального страхування, наявністю товариств взаємного страхування, рівнем монополізації ринку, часткою іноземного капіталу у статутних фондах страховиків та наявністю на ринку не тільки компаній з іноземним капіталом, а й головних філій іноземних страховиків. За кількості учасників інфраструктури, які діють на страховому ринку Польщі, насамперед слід відзначити Спікера застрахованих, Страховий гарантійний фонд та Фонд страхової освіти. Перші два існують як обов'язкові інститути на підставі страхового законодавства. Спікер застрахованих діє на основі закону "Про страховий нагляд та про Спікера застрахованих". Основним його обов'язком є розгляд скарг та заяв застрахованих осіб щодо дій страхових компаній та недержавних пенсійних фондів, а також експертиза проектів правових документів, пов'язаних із діяльністю страхового ринку. Спікер застрахованих та його апарат фінансується за рахунок внесків страхових компаній та відкритих недержавних пенсійних фондів. Для страхових компаній розмір внеску становить 0,01% від суми зібраних платежів-брутто, для недержавних пенсійних фондів – 0,01% від суми сплачених внесків. Освітня роль Спікера застрахованих значною мірою реалізується у вигляді Фонду страхової освіти. Це добровільна структура, заснована Спікером застрахованих для поширення серед населення знань про страхування та підвищення його страхової культури. Фонд існує з 1998 року та має кілька постійних проектів» [39].

В інфраструктурі українського страхового ринку інститути Спікера застрахованих та Фонду страхової освіти відсутні. На нашу думку, їх наявність для значно молодшого за польський, український страховий ринок, була б доречна.

«Ще одним важливим інфраструктурним елементом страхового ринку Польщі є страховий гарантійний фонд. Його існування передбачено законом "Про обов'язкове страхування, Страховий гарантійний фонд і Польське бюро

транспортних страховиків". Цей фонд виконує два основних та ряд додаткових завдань. Першим основним завданням фонду є виплата відшкодувань за договорами обов'язкового страхування громадянської відповідальності та обов'язкового страхування відповідальності фермерів за випадки, що сталися на території Польщі. Другим основним завданням фонду є виплата збитків у разі банкрутства страхових компаній. Додатковою функцією страхового гарантійного фонду є надання зворотної фінансової допомоги страховим компаніям, які в результаті трансформацій прийняли страхові портфелі за договорами обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів та обов'язкового страхування відповідальності фермерів від інших компаній, та якому тимчасово бракує коштів на здійснення страхових виплат» [34,с.28]. Окрім того, цей фонд веде реєстр договорів обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Учасниками фонду автоматично стають усі страхові компанії, які укладають договори обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів та обов'язкового страхування відповідальності фермерів. Компанії зі страхування життя стають учасниками цього фонду тільки при оголошенні банкрутства та за умови сплати певного внеску.

Страхові компанії США – «це багатфункціональні фінансово-кредитні установи, холдинги, які через дочірні компанії крім страхування, займаються наданням кредитів, здійснюють чекове обслуговування клієнтів, які здійснюють операції з нерухомістю, цінними паперами, управляють майном та капіталом за дорученням своїх клієнтів. Це сприяє зміцненню фінансової стійкості страховиків у разі несприятливих ситуацій за окремими видами страхування. На страховому ринку США працює понад 8 тис. компаній, що займаються майновим страхуванням, та близько 2 тис. компаній зі страхування життя. За організаційно-правовою формою це акціонерні товариства та товариства взаємного страхування. Найбільший попит серед американців (3/4 всіх доходів страхування життя) користуються такі види страхування життя, як страхування на випадок смерті та страхування вкладу. У США немає

федерального закону про страхування. Тут немає єдиного федерального органу, який здійснював би нагляд за страховою діяльністю. Специфічною особливістю американського страхового ринку є відсутність єдиної державі системи страхування. Кожен штат має власне страхове законодавство. При цьому страхові організації мають широкі повноваження у створенні власної страхової політики, визначенні розмірів платежів, практики їх відрахування та відшкодування збитків» [28,с.90].

«У Швейцарії клієнтами страхових компаній є практично всі фінансово-кредитні установи, промислові, торговельні, транспортні та сільськогосподарські підприємства. Однією з умов успішної діяльності страхових компаній є їхня активна інвестиційна діяльність на ринку капіталів» [14].

«На страховому ринку Великобританії спеціальний орган страхового нагляду у складі Департаменту торгівлі та промисловості має досить широкі повноваження щодо організації та втручання у діяльність страхових компаній. При встановленні фактів порушення правил страхування до страхової компанії застосовуються кримінальні санкції до закриття» [42].

У Японії страхування здійснюється приватними страховими компаніями, державними організаціями та кооперативами. При цьому приватні компанії та державні організації зайняті пошуком прибуткових сфер для вкладення коштів, які накопичені від страхових внесків, діючи на національному та міжнародному рівнях, їх мета – зростання власних доходів, тому вони страхують лише надійних партнерів. Кооперативні ж організації взаємного страхування орієнтовані не так на збільшення власного прибутку, як на задоволення потреб членів кооперативу. Ці організації приймають усіх фермерів без винятку, гарантуючи кожному компенсацію в обумовлених договором випадках. Кооперативне страхування контролюється всіма членами кооперативу і тому розвивається раціонально. Малі внески роблять кооперативні страхові організації більш привабливими для страхувальників, що посилює їх конкурентні позиції на національному ринку страхування.

В Ізраїлі державна політика у сфері страхування спрямована на те, щоб запобігти зловживанням при обігу досить великих коштів. Так, закони цієї держави чітко окреслюють сферу діяльності, обмежують свободу використання грошей застрахованих. Наприклад, кошти, зібрані на страхування життя, можуть бути використані тільки для цієї мети. Перевести їх на інші види страхування суворо заборонено, і це жорстко контролюється фінансовими службами держави. «Страхові компанії мають право вкладати кошти, одержані від населення у вигляді страхових внесків, лише в державні облігації (не менше 50%). При цьому, компанії отримують гарантовані 4,5% річних. Не менш суворі правила реєстрації компаній. Окрім обов'язкової застави у 25 мільйонів доларів, претендент на цей вид діяльності повинен довести свою непричетність до кримінальних дій. Перевірки проводяться досить строго» [15, с. 52]. Страхові компанії в Ізраїлі надають великий вибір послуг і постійно вдосконалюють свою діяльність, упроваджуючи інноваційні й нетипові напрями страхування. Наприклад, компанія "Долев", яка є частиною концерну "Фенікс Ізраель", спеціалізується на страхуванні нерухомості та транспортних засобів.

Програма "Долев для дому" складається з двох основних частин. Перша охоплює страхування нерухомості, зокрема стін, підлоги, стелі, балконів, водопровідних і каналізаційних систем, електромереж, опалення та іншого обладнання, що є невід'ємною частиною будинку або квартири. Друга частина програми передбачає страхування внутрішнього оздоблення й майна: меблів, побутової техніки, аудіо- та відеосистем, одягу, посуду, коштовностей тощо. За бажанням клієнта страховий поліс може охоплювати як всю квартиру, так і окремі її частини. Окремої уваги заслуговують також страхові програми, орієнтовані на захист дітей, які користуються великою популярністю в Ізраїлі.

Наприклад, «програма "Алюмім" страхової компанії "Менолайф-Менора" передбачає придбання страхового поліса для дітей будь-якого віку до 18 років за невелику ціну. Щомісячний внесок залежить від віку дитини та батьків: чим молодший батько і дитина, тим нижчий внесок. При цьому, у разі втрати

працездатності страхувальник звільняється від щомісячних виплат, а компанія гарантує щомісячну допомогу на дитину до досягнення нею 21 року. У цьому віці поліс перетворюється на власність дитини. Посередником між страховими компаніями та їх потенційними клієнтами виступають приватні агенти, як правило, освічені та добре підготовлені фахівці. Працюють вони на контрактній основі і можуть співпрацювати одразу з кількома компаніями – агенту це вигідно» [16,с.101]. Причина зрозуміла: різні компанії надають численні послуги з різних програм і, звичайно, ціни також відрізняються. Тому агент завжди може підібрати клієнту те, що підходить. Оплата провадиться на розрахунковий рахунок компанії, а агент отримує комісійні. При цьому податкові та фінансові служби держави суворо контролюють діяльність не тільки компанії, а й страхових агентів.

На сьогодні найбільш розвиненими ринками страхових послуг вважаються ринки США та Великої Британії. Їхній успішний розвиток став можливим завдяки низці чинників: ефективній законодавчій базі, багаторічному досвіду, наявності фінансово стабільних, конкурентоспроможних страхових компаній, а також високому рівню професійної підготовки фахівців. Це дозволяє таким компаніям впевнено діяти як на внутрішньому, так і на міжнародному страховому ринку.

Особливу важливість для розвитку національних страхових систем набуває напрямок, пов'язаний із залученням іноземного капіталу. У зв'язку з цим важливо забезпечити ефективне регулювання доступу іноземних страховиків на український ринок. Присутність іноземних компаній, які мають значний досвід у страхуванні різноманітних ризиків, не лише стимулює розвиток вітчизняного ринку, але й сприяє надходженню інвестицій до інших секторів економіки.

Загалом «залучення іноземного капіталу стимулює конкуренцію, що у свою черга призводить до зниження тарифів на страхові послуги, забезпечує доступність страхових послуг та сприяє прихильності фізичних та юридичних осіб до страхування» [41]. Тому прихід іноземних страховиків є необхідним

сигналом для інших інвесторів, що свідчить про сприятливий економічний клімат країни.

3.2. Проблеми та шляхи розвитку страхування в умовах трансформаційних процесів

Формування розвиненого ринку страхових послуг в Україні завдяки обліку тенденцій та особливостей розвитку страхових ринків розвинених країн забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації та стабільного розвитку національної економіки. «У процесі глобалізації світового страхування розвиток страхового ринку України може відбуватися шляхом орієнтації страхової політики на підвищення конкурентоспроможності національної страхової системи» [12].

Сучасний розвиток економічних відносин характеризується складністю процесів відтворення, збільшенням масштабів та розширенням інтернаціоналізації виробництва. Ефективність відтворювального процесу забезпечується його безперервністю та безперебійністю. Проте, «протиріччя між людиною та природою, з одного боку, та суспільні протиріччя – з іншого боку, у сукупності створюють умови для прояву різних негативних наслідків, що мають випадковий характер. Виникає ризик, властивий різним стадіям суспільного відтворення та будь-яким соціально-економічним відносинам» [29]. Всі ці факти сприяють виникненню та розвитку страхових відносин у всьому світі.

Як відомо, страховий ринок є сферою економічних відносин, у процесі яких формується попит та пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу, чим забезпечується взаємозв'язок страховика та страхувальника. Об'єктивною основою функціонування страхового ринку є виникнення у процесі відтворення необхідності надання грошової допомоги потерпілим внаслідок настання страхового випадку.

Страховий ринок сьогодні – це потужна фінансово-кредитна система, який займає вагоме місце серед інших небанківських фінансово-кредитних ринків. Тому ступінь розвиненості страхового ринку є важливим фактором стійкості національної економічної системи.

Система страхування як особливий вид економічних відносин є важливим складником сучасного ринкового суспільства. Між рівнем розвитку страхування, рівнем добробуту суспільства, ступенем розвитку ринкових відносин існує прямий зв'язок. Страхова галузь розвинених країн забезпечує комплексну систему захисту майнових прав та інтересів усіх громадян та суб'єктів підприємництва, соціальної стабільності, економічної безпеки держави, а також є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки та потужним джерелом акумулювання коштів для їх подальшого довгострокового інвестування в народне господарство країни.

До основних показників, що характеризують стан та розвиток страхового ринку, відносять: сукупні обсяги премій та виплат, розміри статутних фондів, власного капіталу, страхових резервів, активів страхових компаній, частка окремих страхових показників у ВВП країни, рівень виплат, частка ризиків, що передаються на перестраховування та ступінь присутності іноземного капіталу. «Важливою складовою страхового ринку є сегмент страхування життя, який має інституційне значення у розвитку економіки. Як відомо, виконуючи функцію накопичення коштів, страхування життя акумулює внутрішні інвестиційні ресурси суспільства, та сприяє покращенню економічної ситуації країни. Рівень розвитку національного ринку страхування життя є індикатором рівня розвитку суспільства, ефективності проведення економічних програм, спрямованих на оптимізацію економічних відносин у суспільстві. Також, страхування життя є одним з основних інструментів системи соціального захисту та соціального забезпечення населення» [33].

На процеси подальшого планомірного розвитку страхування як у регіонах, так і на рівні країни загалом впливають проблеми різного характеру, більшість

яких перебувають поза площиною страхового ринку, це і ризики пов'язані з війною, економічні, політичні ризики, екологічні та ін.

Крім того, через недооцінку значущості страхування для економіки країни, основний тягар витрат на попередження та ліквідацію наслідків стихійних лих, катастроф та техногенних аварій продовжує лягати на державний бюджет.

Незважаючи на значні темпи приросту основних показників діяльності страховиків та страхових посередників, український страховий ринок має ряд об'єктивних причин свого недостатнього розвитку.

Розв'язання росією повномасштабної війни 24 лютого 2022 року стало серйозним викликом для сучасної України. У відповідь на ці події виникла потреба у формуванні й реалізації державної політики, адаптованої до умов воєнного часу, а також у визначенні ключових напрямів трансформації економіки та господарської діяльності. Страхові компанії в Україні опинилися перед новими труднощами, спричиненими війною. Зокрема, окупація частини територій, знищення інфраструктури та релокація бізнесу призвели до скорочення кількості клієнтських офісів. Компанії, що працюють у сфері страхування життя, відзначили зменшення надходжень страхових платежів і обмеження у своїй діяльності через складнощі з доступом до офісів і первинної документації. Це суттєво ускладнює виплату страхових сум, особливо у випадках смерті застрахованих осіб на тимчасово окупованих територіях.

Однією з ключових ознак сучасного страхового ринку є його здатність адаптуватися до нових викликів і змін у суспільстві. Це передбачає реагування на нові типи ризиків, зокрема у сфері кібербезпеки, а також розвиток страхових продуктів, орієнтованих на підтримку сталого розвитку та екологічну відповідальність. «На сьогодні суспільство зіткнулося з різноманітними викликами і тенденціями, які впливають на страховий ринок.

По-перше, це цифрова трансформація, яка охоплює зростання використання технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних та мобільні додатки, що має вплив на процеси продажу та обслуговування

страхових продуктів. Також відзначаються зміни клімату, які призводять до збільшення ризиків для страхових компаній, зокрема у сферах, пов'язаних з нерухомістю та природними катастрофами.

Вплив на страховий ринок мають також медичні технології та демографічні зміни. З'явлення нових медичних технологій та зміни в демографічній структурі можуть вплинути на страхові продукти, пов'язані з охороною здоров'я та довгостроковим страхуванням.

Крім того, важливим є управління кризами та катастрофами. Глобальні події, такі як пандемія, конфлікти чи природні катастрофи, можуть створити непередбачені ризики для страхового ринку. Для адаптації до цих викликів страховий ринок впроваджує нові продукти та технології, а також розвиває більш гнучкі підходи до управління ризиками, щоб задовольнити потреби сучасного суспільства» [37].

Страхові компанії також можуть співпрацювати з органами державної влади та місцевого самоврядування для створення програм і політик, покликаних забезпечити захист населення та бізнесу в умовах сучасних викликів.

На сьогоднішній день важливі нормативно-правові документи, які вказують на якісно новий рівень розвитку ринку страхування вже прийнято, тому важливим є впровадження їх в дію та дотримання основних умов, що стосуються діяльності страхових компаній. Новий Закон України «Про страхування», який вступив у дію з 1 січня 2024 року враховує базові рекомендації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу від 25.11.2009 № 2009/138/ЄС «Про початок та ведення діяльності у сфері страхування та перестрахування включаючи платоспроможність II». Даним Законом забезпечено вирішення наступних важливих проблем:

- «реєстрація страховиків виключно у формі акціонерного товариства та запровадження новий порядок їх реєстрації;
- визначено класифікацію галузей та видів страхування згідно з рекомендацією Першої директиви Ради 73/239/ЄЕС;

- створення інституту професійних перестраховиків та виділення, у зв'язку з цим, перестраховання від інших видів страхування, для здійснення якого необхідно одержати ліцензію;
- встановлення порядку розкриття інформації страховиками для забезпечення надійного захисту страхувальників та введення пруденційного нагляду за страховою діяльністю;
- встановлення вимог платоспроможності, які враховують якість активів страховика, його системи управління та розкриття інформації;
- визначено умови доступу до діяльності на території України страховиками-нерезидентами;
- надання дозволу на здійснення транскордонного страхування у випадках, встановлених законодавством України» [36];
- встановлено вимоги до системи корпоративного управління страховика;
- визначення порядку регулювання посередницької діяльності на території України відповідно до законодавства ЄС;
- визначено правовий статус актуаріїв, аудиторів у сфері страхування.
- та інше.

Таким чином, законом визначено нові загальні правові засади здійснення страхування (перестраховання), посередницької діяльності у страхуванні, особливості державного регулювання та нагляду. Як підсумки, слід зазначити, що на сучасному етапі український страховий ринок знаходиться на стадії розвитку, маючи певні переваги та значну сукупність проблем.

До останніх, за результатами дослідження, віднесено: дисбаланс у темпах зростання страхового ринку та економіки країни загалом (із суттєвим відставанням першого); досить мізерну частку валових страхових премій у ВВП країни; швидкі темпи зменшення кількості страхових компаній як у «лайфовому», так і в ризиковому сегменти страхового ринку; велика кількість законодавчих змін, війна в країні. Перспективність подальшого розвитку страхового ринку України обумовлена не лише подоланням нестабільної ситуації, яка в даний час спостерігається в економіці країни, а також

вирішенням проблем, що накопичувалися протягом усього історичного розвитку страхового ринку. Економіко-політична ситуація лише загострила існуючі та виявила нові проблеми українського страхування. Незважаючи на безліч невирішених проблем, слід зазначити, що страховий ринок Україна має великий потенціал для якісного та кількісного зростання про що вже зараз свідчать показники розвитку.

Для відновлення та стабільного функціонування страхової галузі у післявоєнний період, а також задля надання належного страхового захисту фізичним та юридичним особам, необхідно реалізувати низку системних заходів на державному рівні. Серед них:

1. Зниження податкового навантаження на страховиків, зокрема шляхом ініціювання перед Верховною Радою скасування подвійного оподаткування у сфері страхування. Доцільним також є скасування обов'язкової сплати 3% від страхових платежів, залишивши лише загальний податок на прибуток, як для інших юридичних осіб.

2. Запровадження пільгового кредитування та можливості розстрочки платежів за страхові внески. Окрім цього, доцільно переглянути цінову політику з урахуванням зниження платоспроможності населення.

3. Розширення видів страхування, зокрема шляхом впровадження продуктів, що покривають вторинні військові ризики – наприклад, пошкодження майна внаслідок мінних вибухів у сільськогосподарських угіддях або лісах, а також страхування життя та здоров'я у випадку загибелі чи інвалідності громадян.

4. Часткове звільнення від внесків до МТСБУ – обмеження обов'язкових гарантійних платежів страхових компаній до Моторного (транспортного) страхового бюро України, які спрямовуються на компенсації постраждалим внаслідок ДТП.

Основною передумовою розвитку українського страхового ринку у наступні роки має стати співпраця суб'єктів страхового ринку з іншими учасниками ринку фінансових послуг, а також виконавчими та законодавчими

органами влади.

Страхування відіграє ключову роль як для вже діючих підприємств, так і для новостворених, які ще не досягли повного виробничого потенціалу та не встигли сформувати власні резервні фонди.

Поліси страхування, що покривають реальні збитки, пов'язані з певними подіями, передбаченими договором, дають змогу впевненіше користуватися кредитами для придбання або створення необхідних засобів виробництва. Міжнародний досвід підтверджує ефективність використання страхових механізмів для фінансування соціальних програм. Такі накопичення можуть доповнювати державні кошти, які спрямовуються на освіту, охорону здоров'я, пенсійне забезпечення та інші соціальні ініціативи.

Завдяки страхуванню громадяни отримують змогу накопичувати кошти на майбутню пенсію, придбання житла чи оплату навчання у вишах. Це дозволяє їм реалізовувати особисті плани та потреби, водночас зменшуючи навантаження на державний бюджет. Крім того, відповідальність за ефективне використання коштів переходить безпосередньо до споживачів соціальних послуг. Страхові резерви, що утворюються в процесі, стають важливим джерелом інвестицій в економіку країни.

«Оскільки однією з тенденцій розвитку світового страхового ринку є застосування сучасних цифрових технологій, зокрема Інтернет-продажу продуктів, то вітчизняні страховики теж широко почали використовувати такі можливості у своїй діяльності, що позитивно впливає на збільшення кількості страхувальників за рахунок зручності процесу страхування та нижчих цін порівняно з продажами у звичайному режимі. Актуальним є створення локальних страхових зон чи навіть єдиної страхової системи. Але для цього у суміжних сферах соціально-економічного та політичного життя ми спостерігаємо недостатньо високий рівень інтеграції, що, на думку фахівців, суперечить регіональним інтеграційним процесам. Але на прикладі гострої конкуренції на світовому ринку основних страхових центрів – Західної Європи, Північної Америки та Південно-Східної Азії та їхньої інтеграції з метою

створення регіональних страхових блоків, можна стверджувати, що інтеграційні процеси сфери страхування в Україні можливі. Швидким способом приєднатися Україні до страхових блоків є вхід до Європейського Союзу, адже в його межах повним ходом йде формування єдиної західноєвропейської страхової системи» [23].

Збереження наявних темпів розвитку страхової індустрії в Україні сприятиме припинення воєнних дій, забезпечення належного захисту внаслідок страхування від воєнних ризиків, зростання страхової культури, необхідність захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, розширення споживчого кредитування, підвищення управлінської культури у вітчизняних страхових компаніях.

ВИСНОВКИ

Сьогодні жоден економічний процес чи модель розвитку держави не може бути повноцінно оцінений без урахування впливу страхування. Існує чіткий зв'язок між рівнем розвитку страхового сектора та загальним економічним зростанням країни. Страхування, як невід'ємна частина національного господарства, відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та добробуту.

Практика країн Європейського Союзу свідчить про те, що страхування стало потужним інструментом економічного зростання та стабілізації фінансової системи.

«Європейські страхові компанії оперують значним інвестиційним капіталом. Власники підприємств та окремі громадяни європейських країн почуваються надійно захищеними від різних непередбачених подій. Відношення страхових премій до ВВП у країнах ЄС досить неоднорідно. Для більшості країн Східної Європи та Греції ставлення сумарних страхових премій до ВВП не перевищує 5%, тоді як для країн Західної Європи з добре розвиненим страхуванням цей показник істотно вище – від 6,5% у Німеччині та до 10,6% у Великій Британії» [42].

Водночас в Україні за 2024 р. частка страхових премій щодо ВВП становила 0,69%. Страховий ринок в Україні знаходиться на етапі трансформаційного цифрового розвитку в умовах війни, окремі його сегменти стрімко розвиваються, проте рівень страхового покриття залишається на низькому рівні (він становить лише 3–5%, тоді як у країнах Західної Європи – більше 95%). У нашій країні розвиваються лише класичні види страхування – КАСКО, автоцивілка, майнове страхування, особисте страхування розвинуто слабо. Це зумовлено, насамперед, рівнем доходів населення – розвиток страхування у країнах Східної Європи показує, що рівень розвиненості страхового ринку має пряму залежність від рівня доходів населення.

Сьогодні страховий ринок України характеризується хвилеподібною динамікою розвитку. Валові страхові премії після падіння в 2022 році (до 39,6 млрд грн) зросли до 53,1 млрд грн у 2024 році. Абсолютний приріст за 4 роки склав +4,2 млрд грн. Валові страхові виплати також продемонстрували подальше зростання до 20,4 млрд грн у 2024р. Після зниження у 2022 році. Рівень страхових виплат різко зріс до 38,4% у 2024р. У транспортному страхуванні премії зросли за КАСКО на 3% та ОСЦПВ на 14%. Водночас "Зелена картка" продовжила скорочення — на 10% квартал до кварталу. У сегменті особистого страхування позитивну динаміку продемонструвало лише страхування життя (+17%), тоді як премії за страхуванням здоров'я зменшилися на 12%, а за асистансом — на 34%. Серед інших продуктів найбільше зросли премії зі страхування відповідальності (+17%) та вантажів і багажу (+14%). Основним каналом продажу залишалася агентська мережа, хоча за окремими продуктами суттєвими були також банкострахування, прямі продажі та брокери. У 2024 році частка основних видів страхування (автотранспортне та медичне страхування) сягнула 72%.

В цілому у 2024 році активи страхових компаній склали 72818,9 млн.грн. і зросли в порівнянні з 2022 роком на 2520,6 млн.грн., а порівняно з 2023 роком зменшились на 1516,1 млн.грн. Зросли також і активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування" для представлення коштів страхових резервів з 54145,6 млн.грн. у 2022 році до 56292 млн.грн. у 2023 році. У 2024 році у зв'язку з прийняттям нового Закону України Про страхування компанії формували прийняті активи для розрахунку регулятивного капіталу, який склав 65623,3 млн.грн.

Сформовані страхові (технічні) резерви у 2024 році склали 36653,0 млн.грн. і зменшились порівнянно з 2022 і 2023 роками на 4347,6 млн.грн. і 10128,0 млн.грн. відповідно. Резерви зі страхування життя також зменшились з 16434,2 млн. грн. у 2022 році до 12211,9 млн.грн. у 2024 році.

Акумуляовані у страхових компаніях ресурси через систему інвестування сприяють розширенню виробництва або прискоренню виконання інших

програм страхувальникам, страховим компаніям, банкам та іншим підприємницьким структурам та державі в цілому.

Для відновлення та стабільного функціонування страхової галузі необхідно реалізувати низку змін: зниження податкового навантаження на страховиків, запровадження пільгового кредитування та розстрочки щодо страхових внесків, розширення видів страхування, зокрема шляхом впровадження продуктів, що покривають вторинні військові ризики та ін.

Розвиток страхування в сучасних умовах є динамічним і багатогранним процесом. Він супроводжується як позитивними тенденціями (технологічна модернізація, зростання попиту), так і викликами (економічні та соціальні кризи, воєнні дії, недовіра населення). Ефективний розвиток галузі потребує активної взаємодії держави, бізнесу і споживачів, а також адаптації до нових глобальних реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про страхування» №1909-IX від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n2320>(дата звернення: 25.02.2025).
2. Александрова М. М. Страхування: навч.- метод. посіб. Київ: ЦУЛ, 2002. 208 с.
3. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. Київ: Знання, 2005. 351 с.
4. Братюк В. Сучасний стан страхового ринку в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка. 2022. No 12. С. 37–45.
5. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. Interfax Ukraine. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html>.
6. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика: навч.-метод. посіб. Харків: Бурун Книга, 2004. 371 с.
7. Войтович Л. М. Європейський досвід державного регулювання страхової системи та можливості його впровадження в Україні. Вчені записки Університету “КРОК”. 2021. No 3. С. 73–79. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-63-73-79>.
8. Гаманкова О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія. Київ : КНЕУ, 2019. 283 с.
9. Городніченко Ю., Сологуб І. Економічне зростання у повоєнній Україні. VoxUkraine / «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/ekonomichne-zrostannya-u-povoeyennijukrayini> (дата звернення: 23.02.2025).
10. Заволока Ю., Єфременко А., Малащенко Ю. Особливості функціонування страхового ринку України в умовах сучасної цифрової трансформації. *Економіка та держава*. 2020. No 6. С. 102–106.
11. Золотарова О. В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку

страхових послуг в Україні. *Економіка і держава*. 2017. No 11. С. 413–420.

12. Карнаушенко А. С. Ефективність впровадження технології блокчейн в сферу страхування. *Ефективна економіка*. 2022. No 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.11.29>

13. Кіберстрахування: характеристика та особливості URL: https://www.lawfirm-pryadko.com/articles/kiberstrahovanie_harakteristika_i_osobennosti (дата звернення: 28.04.2025).

14. Клапків Ю. М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/38485>

15. Кнейслер О., Спасів Н., Гузела І. Концептуальні засади державного регулювання страхового ринку. *Світ фінансів*. 2023. No 3. С. 49–63

16. Колінець Л., Панухник О., Крупка А., Зарічна Н., Лавров Р., Хропонюк Д. Фінансові та інституційні аспекти розвитку страхового ринку за умов пандемії 2020–2021 і війни 2022–2023: на прикладі страхових компаній України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. No 5. С. 97–110.

17. Конкурентоспроможність страхового ринку України в умовах активізації глобалізаційних процесів: колективна монографія [текст] / за матеріалами праць наукової групи і науковою редакцією д-ра екон. наук, проф. Л. В. Шірінян. К. : Видавництво Ліра-К, 2020. 404 с.

18. Кулина Г., Фаріон Я. Світовий ринок страхових послуг в умовах зміни парадигми глобального економічного розвитку. *Світ фінансів*. 2017. Вип. 3. С. 48–59.

19. Лащик І., Кондрат І., Віблій П., Білець В. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Галицький економічний вісник*. 2020. No 5. С. 105–112.

20. Марина А., Пеценко М. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 5 (05). С. 44—51. DOI:

<https://doi.org/10.32782/dees.5-7>

21. Мельник В. Є., Волкова В. В. Функціонування страхового ринку України: нові виклики та загрози. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 84. С. 71–80.
22. Наглядова статистика. Показники діяльності страхових компаній. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 1.03.2025).
23. Ноджак Л.С., Паращич М.І. Розвиток 4.0 індустрії в Україні: проблеми, перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. С. 1–7. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-29> (дата звернення: 11.03.2025). .
24. Попова Л. В. Сучасні тенденції розвитку цифрових технологій у страхуванні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-5-08-02/2022-5-08-02>. (дата звернення: 1.02.2025) DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-02>
25. Попова Л.В. Основні тенденції розвитку ринку страхових послуг в Україні. Фінансові інструменти сталого розвитку економіки : матер. 6-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 18 квітня 2024 р.). Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 220-222
26. Похилько С., Омельченко А. Дослідження факторів впливу на стан світового страхового ринку. *Вісник СумДУ*. Серія «Економіка». 2021. № 1. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/1_2021/17.pdf (дата звернення: 18.02.2025).
27. Рейтинг страхових компаній України: Forinsurer 2024. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife> (дата звернення 02.04.2025).
28. Рудь І. Ю., Кондрацька К. В. Страховий ринок України: аналіз та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 23. С. 87–91.
29. Сосновська О. О., Сіренька І. І. Trends of innovative development of insurance companies in Ukraine. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*. 2021. No 2(8). P. 20–30. ISSN 2617-863X, 2617-8648
30. Стратегія розвитку фінансового розвитку України до 2025. Звіт про

реалізацію за 2021 р. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>.

31. Страховий ринок України за 2024 рік. Підсумки та ключові показники страховиків. *Журнал Insurance TOP* №1(101)2025. URL: https://forinsurer.com/insurancetop_101

32. Страхування: підручник / за ред. В.Д. Базилевича. Київ: Знання, 2008. 1019 с.

33. Татарин Н., Лопушанський Р., Лука П. Модернізація ринку страхування України в умовах пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2021. 25. С. 25–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-48>

34. Фесенко Н. В., Яремченко Л. М. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*. 2019. No 8. С. 28–34.

35. Хропонюк Д., Длугопольський О. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. *Innovation and Sustainability*. 2022. No 1. С. 118–126. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.118.126>.

36. Чуницька І. І., Богріновцева Л. М. Особливості діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану. *Інфраструктура ринку*. 2023. ВІП. 71. С. 251—258. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/46.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

37. Штучний інтелект у страхуванні. Страховий адвокат URL: <https://www.insa.com.ua/uk/blog/iskusstvennyj-intellektvstrahovanii/> (дата звернення: 28.04.2025)

38. Шумелда Я. Страхування: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Міжнародна агенція «Бізон», 2017. 384 с.

39. Insurtech Market Size / Industry Report, 2023–2030. Market Research Reports & Consulting / Grand View Research, Inc. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/insurtech-market> (дата звернення: 08.03.2025).

40. Fernando C.A. World Insurance: Inflation Risks Front and Centre. 2022.

46 р. URL: <https://www.swissre.com/dam/jcr:4500fe30-7d7b-4bc7-b217-085d7d87a35b/swiss-re-institute-sigma-4-2022.pdf> (дата звернення: 18.03.2025).

41. Haliti Baruti B. The impact of the insurance market on economic growth: evidence from developing countries. *Corporate & business strategy review*. 2022. P. 105–123. URL: <https://virtusinterpress.org/IMG/pdf/cbsrv3i1art10.pdf> (дата звернення: 18.04.2025).

42. Shennaev K. M. The impact of insurance on economic growth. *International Journal of Economics, Commerce & Management*. 2020. P. 512–525. URL: <https://ijecm.co.uk/wp-content/uploads/2020/12/81231.pdf> (дата звернення: 18.04.2025).

АННОТАЦІЯ

Сойма Р.В. Страхування та його місце в економічному розвитку країни. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2025.

В кваліфікаційній роботі охарактеризовано теоретичні аспекти розвитку страхування та його роль і місце в економічному розвитку країни. Проаналізовано основні показники розвитку системи страхування за 2022-2024 роки, досліджено інвестиційний потенціал та значення для розвитку країни. Розкрито світовий досвід розвитку системи страхування та страхових відносин, окреслено основні проблеми та шляхи розвитку страхування в умовах трансформаційних процесів в економіці.

Ключові слова: страхування, ринок страхових послуг, страхові компанії, економіка, інвестиційний потенціал.

ANNOTATION

Soima R.V. Insurance and its place in the country's economic development. Manuscript. Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 - Finance, banking and insurance. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025.

The qualification work describes the theoretical aspects of insurance development and its role and place in the country's economic development. The main indicators of the development of the insurance system for 2022-2024 are analysed, the investment potential and importance for the development of the country are investigated. The world experience in the development of the insurance system and insurance relations is revealed, the main problems and ways of insurance development in the context of transformational processes in the economy are outlined.

Keywords: insurance, insurance services market, insurance companies, economy, investment potential.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ Р.В. Сойма